Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi
5(3), 595 – 600, 2017
e-ISSN: 1308-6693

Journal of Engineering Sciences and Design
DOI: 10.21923/jesd.350289

Araştırma Makalesi Research Article

KIYI ALANLARININ KULLANILMASINDA KIYI KENAR ÇİZGİSİNİN ÖNEMİ: EĞİRDİR YERLEŞİM ALANI ÖRNEĞİ

Mehmet ÖZÇELİK[1]

[1] Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Isparta, Türkiye

Anahtar Kelimeler

Kıyı alanları,
Kıyı kenar çizgisi,
Dolgu,
Eğirdir

Özet

Son yıllarda kıyı alanlarında beşeri (antropojen) kökenli etkilerle yoğun değişimler meydana gelmektedir. Beşeri kökenli etkiler göl kıyı alanlarından daha fazla yararlanmak amacıyla yapılmaktadır. Yapılan müdahalelerle, kıyı kenar çizgisi ile birlikte kıyı alanının değişmesi, karadan göle ve gölden karaya doğru değişimler olmakla birlikte kıyıların kullanımında da değişimler söz konusudur. Kıyı alanlarına yapılan en büyük etmenin dolgu olduğu bir gerçektir. Dolgu yapılan alanlarda kıyı kenar çizgisinin yeniden belirlenmesi farklı kıyı kenar çizgilerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bir yarımada üzerinde kurulan Eğirdir ilçesi, Eğirdir Gölü kıyısındaki en önemli yerleşim yeridir. Bu yarımadanın uzantısında iki ada bulunmaktadır. Bu çalışmada, Eğirdir yerleşim yeri içinde kalan kıyı bandında dolgu yapılarak kazanılan alanların kullanımı kıyı kanunu açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonunda; kıyılarda kamunun kullanımına açık yeterli alanlar bırakılmasının, kıyı ekosisteminin korunmasının ve kıyı/sahil şeridinde yapılacak planlamanın ilk adımı olarak, kıyı kenar çizgisinin doğal ve bilimsel verilere uygun bir biçimde tespit edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

THE IMPORTANCE OF THE SHORE LINE IN THE USE OF COASTAL AREAS: THE CASE STUDY OF EĞIRDIR SETTLEMENT AREA

Keywords

Shore,
Shoreline,
Fill,
Eğirdir

Abstract

There has been an intense change in the coastal areas in the last several years due to effects primarily caused by human (anthropogenic) activities. Human (anthropogenic) activities are done in order to benefit more from the lakeshore area. With the intervention, there is a change in the use of coastal areas due to the changes in the shoreline as well as in the direction perpendicular to the shoreline. It is a known fact that the land filling is the biggest factor in such changes. Re-determination of the shorelines in the fill areas results in different shorelines. Eğirdir is the most important settlement founded along the shores of Eğirdir Lake at Lakes Peninsula. There are two islands on extension of the peninsula. In this study, the uses of the areas captured by filling along coastal settlements were investigated in terms of the law. It is concluded that; leaving enough open space for public use, and determination of the shoreline in accordance with the natural and scientific data, as a first step in coastal planning for the protection of ecosystems and shores/coastlines, are required essentials.

Alıntı / Cite

Özçelik M., (2017). Kıyı Alanlarının Kullanılmasında Kıyı Kenar Çizgisinin Önemi: Eğirdir Yerleşim Alanı Örneği, *Journal of Engineering Sciences and Design*, 5(3), 595-600.

Yazar Kimliği / Author ID (ORCID Number)

M.Özçelik - 0000-0003-4511-1946

Başvuru Tarihi /Submission Date	09.11.2017
Revizyon Tarihi/ Revision Date	28.11.2017
Kabul Tarihi / Accepted Date	01.12.2017
Yayım Tarihi / Published Date	20.12.2017

1. Giriş

Kıyılar; deniz, akarsu ve göller gibi her türlü su kaynağının karalar ile birleştiği noktalardan oluşan alanlardır. Göl kıyı alanları sahip olduğu kaynaklar, kara ve göl ortamın etkileşim sahasında bulunması ve birçok faktörün etkili olduğu alanlar olması nedeniyle daima değişime uğrayan sahalardandır (Garipağaoğlu vd., 2014).

Göl kıyı alanlarında değişimler daha çok kıyıların doldurulması sonucunda meydana gelmektedir. Ancak günümüzde kıyı alanların kullanımının artması sonucunda kıyı alanında ve özellikle kıyı çizgisinde değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Kıyı alanında yapılan değişimlerin birçoğu kara ve göl ekosisteminde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. İnsanın etkisiyle ortaya çıkan bu ikincil ekosistemler, birçok türün doğal dengesini etkilemektedir. Aslında bu alanlar, insan merkezli baskılarla birlikte doğal süreçlerdeki bozulmaların da etkili olduğu yerlerdir. Bu nedenle, ekolojik açıdan sürdürülebilirlikleri önemlidir (Tağıl vd., 2005).

Eğirdir'in en önemli su kaynağı değeri, 468 km^2 yüzölçümü ile Türkiye'nin 4. büyük gölü olan Eğirdir Gölü'dür (Şekil 1a-b). Eğirdir Gölü'nün denizden yüksekliği 915 m olup ortalama 13 m derinliğe sahiptir. Gölün en derin noktası 16 m'dir. Kuzey-güney uzunluğu 49 km olan gölün doğu-batı genişliği 3-16.5 km arasında değişmektedir (Oğlakçı, 1991). Isparta ilinin içme suyu ihtiyacının bir kısmı Eğirdir Gölü'nden karşılanmaktadır. Göl içerisinde bulunan iki küçük ada daha sonra dolgu yapılarak kıyıya bağlanmıştır. Bu adalardan biri Can Ada diğeri ise Yeşil (Nis) Ada'dır. Yapılaşmanın olmadığı Can Ada, sadece piknik alanı olarak kullanılmaktadır. Yeşil Ada'da ise pansiyonlar, oteller ve balık lokantaları bulunmaktadır.

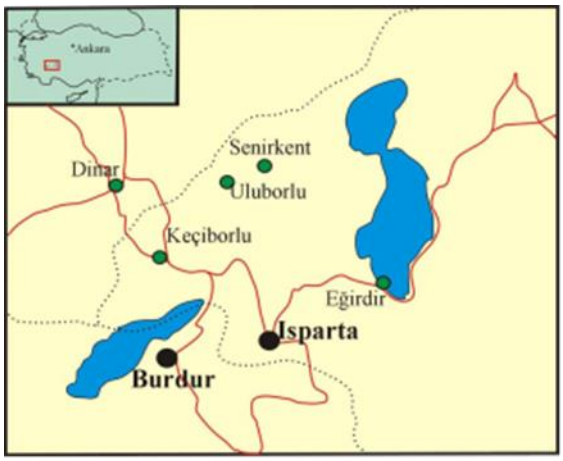

(a)

(b)

Şekil 1a-b: Eğirdir'in lokasyon haritası ve genel görünümü

2. Materyal ve Yöntem

2. 1. Jeolojik Özellikler

Eğirdir Gölü çevresindeki kayaçlar ve sedimanlar incelendiğinde allokton (Antalya napları) ve otokton (Beydağları otoktonu ve neootokton örtü kayaları) konumlu litolojik birimler dikkati çekmektedir. Temelde Mesozoyik yaşlı ofiyolitler ile yine aynı yaşlı olan kireçtaşları gözlenmektedir. Tersiyer yaşlı Aksu formasyonu ve Jura-Kretase yaşlı Beydağları formasyonu otokton birimleri, Dulup kireçtaşı, Kovada dolomiti, Keçili formasyonu ve Kırkdirek formasyonu ise allokton birimleri oluşturmaktadır (Gutnic vd., 1979; Oğlakçı, 1991). Tüm birimler Kuvaterner yaşlı alüvyon tarafından uyumsuz olarak örtülmektedir. Sedimanlar ise; alüvyon, yamaç molozu, birikinti konisi ve gölün kenarlarında ise gölsel sedimanlar olarak görülür (Şekil 2).

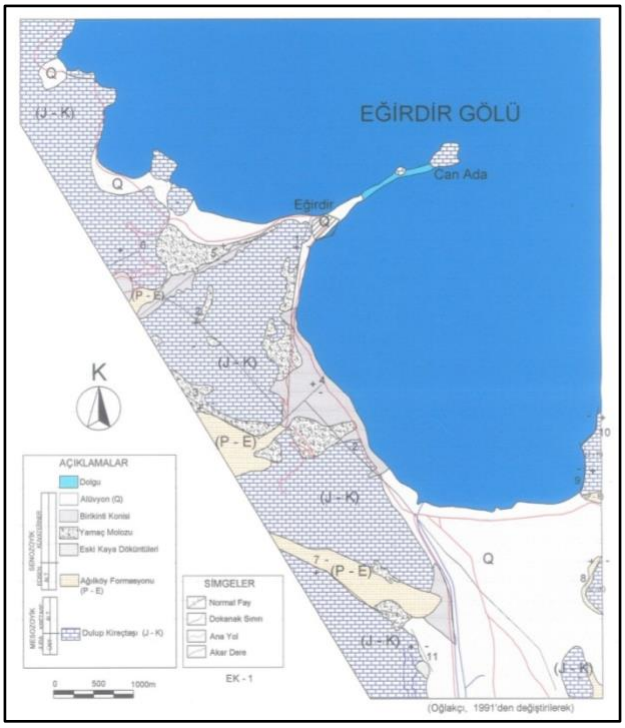

Şekil 2. Eğirdir yerleşim alanının jeolojik haritası (Oğlakçı, 1991)

2.2. Kıyı Kanunu ve Göl

4.4.1990 tarih ve 3621 sayılı Kıyı Kanununda, kıyı ile ilgili geçen terimler kanunun 4. maddesinde açık bir şekilde belirtilmektedir (Şekil 3). Kanunun 4. Maddesindeki tanımlar aşağıdaki gibidir:

Kıyı çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında, suyun karaya değdiği noktaların birleşmesinden oluşan çizgiyi,

Kıyı kenar çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırını,

Kıyı: Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alanı,

Sahil şeridi: Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde;

a) Uygulama imar planı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı,

b) Uygulama imar planı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar planı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alanı,

c) Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskan dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar planı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alanı,

Dar kıyı: Kıyı kenar çizgisinin, kıyı çizgisi ile çakışmasını ifade eder. Aynı maddenin (b) bendinde ise köy yerleşik alanları içinde sahil şeridinin 10 metreye kadar bazı durumlarda düşürülebileceği de belirtilmektedir. Kanun, kıyı kenar çizgisinin belirlenmesinde izlenecek yol ve onay mercilerini de belirtmektedir. Bununla birlikte Eğirdir Gölü kıyılarında gerçekleştirilen kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi ile ilgili tartışmalarda ve yukarıda değinilen jeoloji ve göl tanımı düşüncesinde zaman kavramının önemi de ortaya çıkmaktadır.

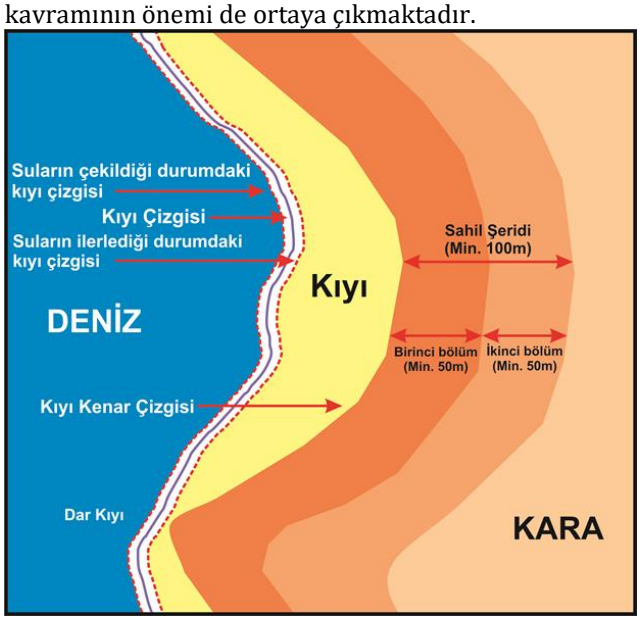

Şekil 3. Kıyı kanununda belirtilen tanımları gösteren kroki (Kıyı kanunu, 1990; Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 1992).

Göllerde kıyı kenar çizgisi tespit edilirken, tespitten önce göle ait maksimum su seviyesinin bilinmesi ve bu seviye kıyı çizgisi olarak kabul edildikten sonra, bunun kara yönünde bulunabilecek kumluk, taşlık, sazlık, bataklık gibi alanlarda kıyıda bırakılacak şekilde kıyı kenar çizgisi tespiti yapılması gerekir (Akça, 2004; Turoğlu, 2009).

2.3. Kıyı kenar çizgisine yapılan müdahaleler

Kıyı ve kıyı dolgu alanları, koruma-kullanma dengesi sağlanmak kaydıyla ve kamu yararına kullanımı gereken özel nitelikli alanlardır. Kamu yararı ise toplumun varlığını sürdürmesine ilişkin bir ortak çıkardır. Kıyıda, dolguda ve sahil şeridinde planlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur. Kıyı alanlarından yer kazanmak için yerel yönetimlerce dolgu yapılması planlanmakta ve yapılmaktadır. Bu aşamada öncelikle, yapılmak istenen dolgunun ve tesislerin Kıyı Kanunu ve Yönetmelik hükümlerine uygun olup olmadığı irdelenmelidir. Hangi amaçla ve nerede yapılacak olursa olsun bir dolgu planı teklifinin onaylı kıyı kenar çizgisini içermesi ve güncelleştirilmiş onaylı halihazır harita üzerine hazırlanması zorunludur. Herhangi bir ölçekte planı olan bir alanda yapılacak dolgunun mevcut planla irtibatlandırılması gereklidir. Dolgunun ve üzerindeki tesislerin onaylı planla uyumlu olması öncelikli bir koşuldur. Yapılacak kıyı tesisi için gerekli geri kullanım alanı, ulaşım bağlantısı vb. konularda öncelikle ilgili valilik veya belediyelerce işlem yapılmalıdır.

Eğirdir ilçesi, Eğirdir Gölü kıyısındaki en önemli yerleşim yeridir ve bir yarımada üzerinde kurulmuştur. Bu yarımadanın uzantısında iki ada bulunmaktadır (Şekil 4a-b). Eğirdir'e yaklaşık 700 m uzaklıkta bulunan Can Ada'da yerleşim olmamasına karşın, 1 km uzaklıktaki Yeşilada'da eskiden beri yerleşim mevcuttur. Ayrıca, Eğirdir Gölü çevresindeki yerleşim alanlarının birbirleri ve diğer köy, kasaba, ilçe ve illerle ulaşımlarının kolaylaştırılması düşünülerek, göl kıyı alanlarına geniş kara ulaşım yolları yapılmıştır.

(a)

(b)

Şekil 4a-b. Can Ada ve Yeşil Ada nın Eğirdir'e dolgu yapılarak bağlanmadan önceki hali

Eğirdir yerleşim alanındaki dolgu çalışmaları, 1972 yılındaki kuraklık sonucunda gölün su seviyesi, olağan seviyesine göre iki metre kadar düşmesiyle başlamıştır. Düşen su seviyesiyle birlikte, adalar ile yarım ada arasındaki dağın sırtı su üstüne çıkmıştır. Bu durumu değerlendiren yerel yönetim, doğal sırtı doldurarak iki adayı Eğirdir'e bağlayan yolu 1975 yılında yapmıştır (Oğlakçı, 1991). Sonraki yıllarda ise, Eğirdir Gölü çevresindeki alanlarının büyük bir kısmında, turizm amaçlı tesisler ve ikincil konutların yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Havzadaki yerleşim alan yetersizliği öne sürülerek göl kıyı alanlarında, göl kıyı kenar çizgilerinde yasal olmayan yapılaşmalara oluşturulmuştur. Eğirdir Gölü havzasında 49 adet soğuk hava deposu ile tarımsal ürün işleme ünite ve fabrikaları yer almaktadır (Kesici ve Kesici, 2006). Gölün çevresinde bulunan 81 yerleşim alanın tümü; tarım, yol ikincil konut vb. amaçlarla gölün kıyı kenar çizgisinde dolgu alanları oluşturmaktadır. Yeni oluşturulan dolgu alanları ile birlikte son yıllardaki kuraklık göl seviyesinde değişiklikler oluşturmuştur. Oluşan su seviyesi değimleri dolgu alanları ile birlikte kıyı kenar çizgisinin konumunu sorgulanır hale getirmiştir. Göl kenarında yapılan uygulamalarda kıyı kanunu dikkate alınmış gibi görünmekte fakat tam anlamıyla uygulanmadığı bilinmektedir. Şöyle ki kanunda, dolgu alanlarında yeşil alan düzenlemelerinin, park, çocuk bahçesi, yol, açık otopark yapımının gündeme gelebileceği hükme bağlanmıştır. Bu anlatım, kanunun dolgu düzenlemeleri kapsamında bazı kentsel alan düzenlemeleri oluşturulabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Kıyı kullanım alanı yetersiz olan kentlerin kıyılarındaki kıyı ve dolgu alanlarında, yeşil alan, otopark, açık spor alanı, açık havuz, lokanta, gazino, çay bahçesi, sergi üniteleri, idare binaları vb. düzenlemeler yapılabilmektedir. Ancak bu tür kullanımlar için yapılacak yapıların emsali, aynı amaçla ayrılan alanın %3'ünü, yüksekliği 5.50 metreyi geçemez. Bu yapıların kalıcı yapı olmaması, sökülüp takılabilir elemanlardan inşa edilmesi de zorunludur hükmü bulunmasına rağmen bu kurallara uyulmadığı bilinmektedir (Şekil 5-7a-b).

(a)

(b)

Şekil 5a-b. Can Ada' nın güneyinde yapılan tesisler

(a)

(b)

Şekil 6a-b. Eğirdir yerleşim alanın merkezinde yapılan tesisler

(a)

(b)

Şekil 7a-b. Can Ada' nın batısında yapılan tesisler

3. Kıyı Dolgusunun Göle Olan Zararları

Kıyı dolgusunun her türlü malzemeden gelişigüzel dökülerek yapılması ve yapımın uzun sürmesi doğal ortamı olumsuz olarak etkilemektedir (Şekil 8a-b). Dökülen malzemeler rüzgar, akıntı, dalga gibi etkenlerle gölün derinliklerine yayılmaktadır ve zamanla gölün dibine çökmektedirler. Daha sonra bir kısmı ise sahillerden tekrar karaya vurmaktadırlar. Bununla birlikte, toprak içerikli dolgunun suda eriyerek yayılması sonucu su bulanmakta ve çamurlu su içindeki atıklar zamanla gölün dibine çökelmektedir. Suya karışan toprak ve gölün dibinde çamur şeklinde çöken tabaka canlıların, bitki örtüsünün, mikro organizmaların ve balık yavrularının oksijensizlikten yaşamlarını yitirmelerine neden olabilmektedir. Diğer yönden, yosun gibi bitki örtülerin üzerini kaplayarak birçok balık türünün besin kaynaklarını yok etmektedir.

(a)

(b)

Şekil 8a-b. Gelişigüzel dolgu yapımı

Kıyıların betonlaştırılarak suyun kendi kendini temizleme mekanizması tahrip edilmektedir. Kumluk, taşlık gerekse de kayalık kıyılar birer canlı arıtma tesisi gibi çalışan mikro organizmaları, canlıları ve yosunları barındırmaktadır. Kıyıların doldurulmasıyla ilk önce bunlar katledilmekte daha sonra bunların yerine geçeceklerin yaşam ortamı da yok

edilmektedir. Doğal kıyılarda barınabilen sağlıklı yosunlar, mikroorganizmalar ve diğer canlıların suyun temizlenmesinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Ayrıca, bunların birçok balık türünün besin kaynağı olduğu da unutulmamalıdır.
Plansız dolgu yapımları ile göl suyunun akıntısı engellenmekte veya olumsuz bir yöne doğru yönlendirilmektedir. Göl suyunun doğal devir-daiminin bozulması ile su kendi kendini tazeleme, yenileme işlevini sürdürememektedir. Suya karışan atıklar suyun dibine bir örtü şeklinde birikmektedirler. Dolguların, diğer bir olumsuz yanı ise, kıyının doğal güzelliğini yok ederken kıyılarda ki canlı arıtma tesislerinin yaşam ortamını da ortadan kaldırmaktadır.

4. Sonuç ve Tartışma

Kıyı alanlarının fonksiyonel çeşitliliği, gelişen teknoloji ve insanların farklı nedenlerle artan bilinçli/bilinçsiz istekleri, getirim elde etme, popülist yaklaşımları yeni kullanım alanı gereksinimini doğurmuştur. Bu isteklerin, gölün doldurulma, kıyı kenar çizgisinin ihlali ile sağlanması doğal alanda çok önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Kültürel, tarımsal, endüstriyel ve rekreasyonel işlevleriyle insanların her zaman ilgisini çeken kıyı alanlarının, belirtilen taleplerle yoğun bir şekilde kullanılması son yıllarda bu alanlara olan baskıyı artırmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de ve Eğirdir Gölü örneğinde yaşananlar gibi, doğal yaşam alanlarını ciddi oranda olumsuz bir yönde baskı altına alan insan etkinliklerinin başında, yapılaşma, tarım vb. amaçlı kurutmalar ve bu etkinliklerin sonucu çok önemli boyutlara ulaşan kirlenmeler yer almaktadır. Eğirdir Gölü'nün 150 km'yi aşan kıyı uzunluğunda su seviyesinin azaldığı dönemlerde kıyı kenar çizgilerindeki sahalarda yoğun yapılaşmalar ve göle sıfır olan tarım vb. alanlar oluşturulmuştur.

Eğirdir Gölünde kimi zaman suların çekilmesiyle, kimi zaman da dolgularla gölün kıyı çizgisinde ve kıyı kenar çizgilerinde yasal olmayan yapılaşmalar yer almış ve almaktadır. Bu yapılar, sivil toplum örgüt vb. kuruluşlar tarafından açılan davalarla yapımı durdurulmuş ve inşaatlar mühürlenmiş olmasına karşın, aynı inşaatlar faaliyetlerine devam etmekte olup bu yerlere elektrik, su olanakları sağlanmaktadır. Yasal olmayan bu dolgu ve yapılaşmalar devlet kuruluşları, yerel yönetimler ve vatandaşlarca yapılmaktadır.

Kıyı alanlarının kullanımının, yönetiminin, korunmasının ve iyileştirilmesinin yapılabilmesi için öncelikle kıyı kenar çizgisinin, doğal ve bilimsel verilere uygun belirlenmesi gerekmektedir. Kıyı kenar çizgisi araştırma çukurları açılarak uzman kişiler tarafından belirlenmelidir. Kıyı kenar çizgisine bağlı kalınarak sahil şeridi planlaması yapılmalıdır. Ülkemizdeki tüm sahil şeritlerinin planlaması; tarım, turizm ve sanayi alanları birlikte ele alınarak yapılmalıdır.

Conflict of Interest / Çıkar Çatışması

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
No conflict of interest was declared by the author.

Kaynaklar

Akça, N., 2004. Kıyı Kenar Çizgisinin Tespiti ve Uygulama Sorunları, Türkiye Kıyı ve Deniz Alanları V. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 04 Bildiriler Kitabı, 4-7 Mayıs 2004, s.275-284, Adana.

Garipağaoğlu, N., Özcan, S., Uzun, S.M., 2014. Moda-Caddebostan (Kadıköy) Arası Kıyı Alanındaki Değişimin İncelenmesi, Marmara Coğrafya Dergisi 29, 60-80.

Gutnic, M., Monod, O., Poisson, A., Dumont, J.F., 1979. Geologie des Taurides occidentales (Turquie). Memories Société géologique de France 137, 1–112.

Kesici, E., Kesici, C., 2006. Eğirdir Gölü (Isparta)'nün Doğal Yapısına Yapılan Müdahalelerin Gölün Ekolojik Yapısına Etkileri. E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, E.U. Journal of Fisheries & Aquatic Sciences 23, 99-103.

Kıyı kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr

Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 1992

Oğlakçı, H.M., 1991. Isparta-Eğirdir ilçesi merkez ve yakın çevresinin jeoteknik haritası. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi. 114 sayfa.

Tağıl, Ş., Cürebal, İ. 2005., Altınova (Balıkesir) Sahilinde Kıyı Çizgisi Değişimini Belirlemede Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi 15(2), 51-68.

Turoğlu, H., 2009. 3621 Sayılı Kıyı Kanunun ve Onun Uygulama Problemleri, Türk Coğrafya Dergisi 53, 31-40.